

מעשה וגרמא בשבת

רב דניאל שטיין

א. גמ' שבת (קכ:): - ועושיין מחיצה בכל הכלים, בין מלאין בין ריקנים, בשביל שלא תעבור הדליקה וכו', כתיב לא תעשה כל מלאכה [אתה ובנך ובתך וגו'] עשייה הוא דאסור גרמא שרי.

ב. מרדכי שבת (סי' שצ"ט) - וה"ר קלונימוס ב"ר עובדיה משום ה"ר יו"ט התיר ביו"ט לתת סכין או כלי או דבר הניטל על נר של שעה אלא במקום הדלקתה שאינו אלא גרם כיבוי, אבל רבנו יואל פי' דאפילו ביו"ט לא שרינן גרם כיבוי לכתחילה אלא במקום היזק דוקא.

ג. שו"ע (סי' של"ד סע' כ"ב) - ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה, אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, דגרם כיבוי מותר. הגה: במקום פסידא (מרדכי פרק כ"כ).

ד. גמ' ב"ק (ס). - ת"ר ליבה ולבתה הרוח, אם יש בלבויי כדי ללבותה חייב, ואם לאו פטור, אמאי, ליהוי כזורה ורוח מסייעתו וכו' רב אשי אמר כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו ה"מ לענין שבת, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל הכא גרמא בעלמא הוא, וגרמא בנזקין פטור.

ה. רש"י לב"ק (שם) - מלאכת מחשבת - נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו.

ו. שלטי הגיבורים (מה. בדפי הרי"ף) - דודאי כל גרם כיבוי דשרינן הוא בעינן שאינו מכוין לכבות אלא שהוא עושה שום דבר לחצוץ בפני הדליקה ועי"כ בא הכיבוי וכו', אע"פ דהוי פסיק רישא שרי וכו' כיון שאינו אלא גרם ואינו מכוין לכך.

ז. גמ' שבת (מז:): - נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות, ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה וכו', לימא תנן סתמא כרבי יוסי, דאמר גורם לכיבוי אסור וכו', אפילו תימא רבנן, שאני הכא מפני שמקרב את כיבוי.

ח. חי' הריטב"א לשבת (שם) - אבל לפירוש רש"י ז"ל ניחא דלא אסרי רבנן אלא בנותן כלי תחת הנר ממש שראוי ליפול ניצוצות בו להתכבות והוא ליה מכבה ממש. מה שאין כן בזו שהרי אינה עשויה על כל פנים שיגיע האש למקום המים כי אולי יכבה קודם שיגיע שם.

ט. רא"ש (פ"ו סי' י"א) - דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה אף על פי דלא הוי אלא גרמא בעלמא בהכי חייבה תורה כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י רוח. אבל הכא גרמא בעלמא וגרמא בנזקין פטור.

י. גמ' ב"ק (כב). - אתמר ר' יוחנן אמר אשו משום חציו וריש לקיש אמר אשו משום ממונו וכו', ת"ש המדליק את הגדיש והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב, עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור, בשלמא למ"ד אשו משום חציו משום הכי פטור.

יא. נימוקי יוסף ב"ק (י. בדפי הרי"ף) - אשו משום חציו. כאילו בידי הבעירו כדאמרן. ואי קשיא לך א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכו' ולפי זה הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת וכו' כי נעייץ במילתא שפיר לא קשיא לן שהרי חיובו משום חציו כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא וכו' דלאו כמאן דאדליק השתא בידי חשבינן ליה אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשבינן ליה וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמריה בידיים בההוא עידנא דלית ביה איסור חשיב.

יב. חי' הרמב"ן (קנג:): - והחורש בבהמה בשבת הוא חייב משום מלאכת עצמו ובשבת חייב סקילה וכו' אלא שמכל מקום צריך טעם בדבר, שהרי החורש בבהמה אתה ובהמתך כמחמר שהחרישה בכח הבהמה היא נעשית. ונאמר בזה שמפני שהחורש בבהמה הוא נותן עליה עול והוא כובש אותה תחת ידו וברשותו היא עומדת כל המלאכה על האדם היא וכו' היא תלוי ואין הבהמה אלא ככלי ביד אומן ואינו דומה למחמר שהבהמה היא הולכת לנפשה אלא שיש לה התעוררות מעט מן המחמר.

יג. בה"ל (סי' רנ"ב סע' ה') - עיין במ"א שמצדד לומר דנתינת חטים לתוך ריחים של מים בשבת ליכא חיוב חטאת דהטחינה אח"כ ממילא אתי וכו' וכל האחרונים דחו ראיתו וכו' והסכימו האחרונים [היינו הא"ר והאבן העזר והדגמ"ר והח"מ] וכו' דחייב אף דאתי ממילא וכן כשאופה בתנור אף שהאפיה ממילא אתי לבסוף מ"מ מקרי מעשה ממש אף שאינו מקרב האש לגבי הפת אלא הפת לגבי האש והאש פועל פעולתו לבסוף אפ"ה חייב וה"ה בעניננו אף שהטחינה ממילא אתי לבסוף אפ"ה חייב ועיין באבן העזר שם עוד ראיות לזה.

יד. גמ' סנהדרין (עז-עז): - ואמר רבא כפתו בחמה ומת, בצינה ומת חייב, סוף חמה לבא סוף צינה לבא פטור וכו', ואמר רב פפא זרק צרור למעלה, והלכה לצדדין והרגה חייב, אמר ליה מר בר רב אשי לרב פפא מאי טעמא משום דכחו הוא.

טו. בתש' מנחת שלמה (ח"א סי' י"ג) - נראה דבהזות המחוג כדי להקדים את הכבוי חלוק הוא במקצת מגרם כבוי ע"י העמדת כלי חרס מלאים מים דשרי במקום פסידא וכו', דשאני התם וכו' שהכל מתחיל רק לאחר זמן, דהיינו לאחר שתגיע להם הדליקה והכלים יתחממו ויתבקעו ורק אז יצאו המים ויכבו, משא"כ הכא בשעה שהוא מזיז את המחוג הרי הטבלה מסתובבת והמחוג מתחיל תיכף להתקרב למקום הכיבוי. נמצא שהרי זה דומה לשופך מים במקום מדרון רחוק ממקום השריפה אבל מיד כששופך את המים הרי הם מתחילים תיכף לירד למקום הנמוך ולהתקרב אל האש לכבותה דיש לדון טובא אי חשיב רק גרמא או כמכבה בידים.

טז. שש"כ (פי"ג הע' נ"ח) - שמעתי מהגרשז"א אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל] כי ההיתר של גרמא הוא רק על דרך מקרה אבל לא לנהוג כן בקביעות לכתחילה.

יז. שו"ע (סי' רע"ז סע' ב') - אסור לפתוח הדלת כנגד המדורה שהיא קרובה קצת אל הדלת ואפי' אין שם אלא רוח מצויה, אבל אם היה פתוח כנגדה, מותר לסגרו ואין בו משום מכבה.

יח. גמ' סנהדרין (עז): - ואמר רבא זרק חץ, ותריס בידו, ובא אחר ונטלו, ואפילו הוא קדם ונטלו פטור, דבעידנא דשדייה ביה מיפסק פיסקיה גיריה וכו', אמר רב פפא האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא, ומיחייב.

יט. יד רמה סנהדרין (שם) - והיינו דקאמר רב פפא גירי דידיה נינהו ומיחייב ולא דמיא הא מילתא לזרק בו חץ ותריס בידו דאלו התם כי סלקיה לתריס מיקמי דנימטי גירא לגביה הוא דסלקיה דאי לבתר דמטא לגבי תריס אף על גב דהוה מסליק ליה לתריס תו לא הוה אזיל גירא טפי ולא הוה מיקטיל אלא ודאי על כרחיך בדסלקיה מקמי דנמטי לגביה עסקינן ואמטול הכי פטור דכי סלקיה לאו מידי עבד מאי אמרת סוף חץ לבא הא אמרן כל סוף הורג לבא פטור דגרמא בעלמא הוא אבל הכא דכי סלקיה לעפרא דמפסיק בין מיא לדידיה מיא הוה נגעי בההוא עפרא גופיה כי סלקיה לעפר גירי דידיה [היא] ואמטול הכי מיחייב תדע דהא מיית מחמת מיא דאתו לבתר הכי